

ה' של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהב ציון

ובמצוות, אזי הם גורמים לאביהם, גם אם הוא כבר בעולם העליון, להיחשב הלאה כהולך, וכאילו מקיים הלאה מצוות ומעשים טובים, כי בזכותו הם נמצאים בעולם ומקיימים מצוות, ונזקף הדבר לזכותו.

"ולכן שגור הפתגם בפי העולם 'ברא כרעא דאבוה' (ומקורו בגמ' ערובין ע:). ומדוע נקטו כרעא ולא התייחס אחר אבר אחר יותר חשוב שיש לאבא, אלא הפירוש האמיתי הוא כנ"ל. שע"י בן הנוהג כשורה וכיאות, כאילו האבא הולך, הבן כאילו עושה רגליים לאביו שיהיה בבחינת הולך גם אחרי פטירתו להתעלות עילוי אחר עילוי, ואינו נחשב כלל כמת שאין אצלו שוב התעלות והתקדמות בקיום התורה והמצוות."

ע"א "ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי"

האם מותר להפקיר בשבת

כתב הרש"ש בחידושי, מכאן נראה לי שמותר להפקיר בשבת ויו"ט. ועוד ראה מפסחים (לה). יוצאים בדמאי, משום דאי בעי מפקיר לנכסיה וחזי ליה, והתם בליל יו"ט הוא. ודלא כהפרי חדש (סי' תל"ד ס"ב) דפשיטא ליה שאסור להפקיר בשבת מסברא בעלמא. ע"כ.

ומרן רבינו זי"ע במאור ישראל העיר על דבריו וז"ל: "ולא זכר שר שהיא מחלוקת הראשונים. כי הנה הרמב"ן (ריש פסחים), הקשה על מה שכתב ר"ת שביטול חמץ הוא מטעם הפקר, שאם כן איך התירו בפסחים (ז). לבטל חמץ בשבת, והלא אסור להפקיר בשבת כענין ששינוי (בביצה לו:). אין מקדישין וכו'. והמאירי בספר מגן אבות (סי' יח) כתב על זה: 'ואני תמה פה קדוש איך אמר כן, והלא אמרו בשבת (קכז:). דמאי, היינו טעמא שמותר לטלטלו, משום דאי בעי מפקיר לנכסיה וחזי ליה כדתנן מאכילים את העניים דמאי". ומיהו אי משום

בשם הרמב"ן שמיעקב אבינו למדים עשרה דברים בעניין המת, ואחד מהם שמצווה לקיים דברי המת, דכתיב 'ויעשו בניו לו כן כאשר צום'. והקשה בשו"ת שואל ומשיב (תנינא, ח"א סימן א) שמבניו אין ראייה, שהרי הם מצווים לקיים דבריו מדין כיבוד אב. אבל אין ראייה לאחרים. גם לטעם זה, מצינו מצוה זו רק לבניו ולא לאחרים.

ד. בשו"ת שואל ומשיב (שם) כתב שהוא ענין חסד של אמת, שעושין עם המתים, שהמת אינו יכול לעשות עוד, ומצוה לקיים דבריו, וזה שביקש יעקב ועשית עמדי חסד ואמת, היינו על כל מה שיצווה, ומה שהוצרך להשיבוע, כדי שיהיה לו פתחון פה נגד פרעה. וגם לטעם חסד של אמת, הוא למי שצווה, אך יתכן שלמי שלא צווה אינו חייב.

והוסיף: "אמנם נראה לתת עצה לבנים שילוו כסף ויחתנו את בניהם בכבוד כמצוות התורה, תנו בניכם לנשים ואת בנותיכם לאנשים, וכיון שלא יהיה להם לשלם, יקחו המלווים את הדירה וימכרו אותה, וכעין זה מבואר בבבא קמא (קטו). שהנודר מבנו שלא יהנה ממנו בחייו ובמותו, אם מת לא ירשנו, ואם אין לו מה לאכול לזה, ובעלי חוב באים ונפרעים. הרי שאם המלווים באים ולוקחים מהירושה אין זה נקרא שהבן נהנה. גם בעניננו, הבן ילווה מאחריים, והם יקחו את הדירה לעצמם, והם אינם מצווים בקיום מצות המת."

"יורש כרעיה דאבוה הוא"

מדוע ברא דווקא 'כרעא' דאבוה'

הסביר הגאון הגדול רבי ראובן אלבז (בספר תהלה לדוד ע"ש הגר"ד סוסיס זצ"ל עמוד עא), "כשאדם אפילו אינו צדיק כל כך, אבל אם משאיר אחריו בנים בעולם הזה, אשר ממשיכים בדרך ה' ועושים צדקה ומשפט, יראי שמים ויראי חטא, עוסקים בתורה

ע.

"יורש כרעיה דאבוה הוא"

מתי מצוה לקיים דברי המת

כתב הגר"י זילברשטיין בחשוקי חמד, לדון באב שצווה קודם מותו את בניו, שלאחר מותו לא ימכרו את דירתו, אלא ישאירו אותה כמו שהיא, ומי שרוצה מנכדיו שיבואו לגור שם, וכעת בניו מחתנים את ילדיהם, והם זקוקים מאד לכסף, האם הם חייבים לקיים את צוואת האב, או שמא הם יכולים למכור את הדירה.

והשיב: "לכאורה הדירה שייכת לבנים, אמנם יש כאן משום מצוה לקיים דברי המת, ולכן הבנים מצווים לקיים בקשתו, אך נראה שדווקא בניו חייבים לקיים צוואתו, אבל נכדיו או שאר בני אדם אינם חייבים במצווה זו, וזאת כי במצווה לקיים דברי המת, נאמרו ארבעה טעמים:

א. בספר שמחת יום טוב למהרי"ט אלגאזי (סימן כט עמוד קיא ד"ה איברא) כתב, שעיקר הטעם שיש מצוה לקיים דברי המת, כדי שיהיה לבו נכון ובטוח שיקיימו דבריו לאחר מיתה, ולא תיטרף דעתו כשהיה נוטה למות, לאמור אולי לא יקיימו דבריו, וכיון שתקנו חז"ל שמצווה לקיים דברי המת, הוא בטוח בכך. ונראה שטעם זה שייך רק למי שצווה עליו אבל לא לאחר.

ב. בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סימן נג) כתב, שלכן מצוה לקיים דבריו, שאין האדם בשעת מיתתו נביא ולא מלך ונשיא שיצווה החיים לקיים דבריו, שאין שלטון ביום המוות, ולא אמרו זה אלא כשצווה שיעשה מממונו כלום, שמצווה לקיים דברו, שהרי בממון שלו יכול לצוות וחייבין הכל לקיים דברו, ונכלל בכלל מצות נחלות. ונראה שמצות נחלות הוא רק למי שירשו, ולא למי שירש את יורשיו.

ג. בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת ויחי) כתב

"פליגי בה ר"ח ור"ש ברבי חד אמר מחלוקת במחיצות המגיעות לתקרה וכו'" (עב.) האם אישה יכולה לברך הגומל בעזרת נשים

מרב רבינו זי"ע דן בארוכה בחיוב האישה בברכת הגומל, ובתוך דבריו, דן בשאלה האם יכולה לברך מעזרת הנשים או שהמחיצה מהווה הפסק. ובחזון עובדיה (הלכות ברכות עמוד שמה) כתב: "ולכן הנכון שיש לנהוג כדברי הכנסת הגדולה שהאשה תברך בעזרת נשים כשיש עשרה אנשים בבית הכנסת וקוראים בתורה. ונראה שזהו בעזרת נשים שאין המחיצה מגיעה עד התקרה, ובכהאי גוונא יש לסמוך על מה שכתב רבינו פרץ בהגהות סמ"ק על מסכת עירובין (דף עב.), שמחיצות שבבית הכנסת שאינן מגיעות עד הגג אפילו גבוהות עשרה אין מפסיקות לבהכ"ג וכו'. ע"ש. וכ"כ הרב יהודה הרצל הנקין לגבי והוא הדין לנידון דידן. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף בשם הגאון רבי יעקב מולכו בתשובה כתיבת יד. וכן כתב הרה"ג רבי יצחק אבולעפיא בשו"ת פני יצחק חלק א' (אות טו). וכן אם עושים מסיבה בבית ההולדת הבן או הבת, ויש שם עשרה אנשים, יש לאשה להיכנס ולברך בפניהם ברכת הגומל. ותבוא עליה ברכה".

ובעצם דין ברכת הגומל לנשים, כתב שם מרן: "והנה הכנסת הגדולה כתב, שעל כל פנים תוכל האשה לברך הגומל בפני איש אחד או שנים, או בפני עשר נשים. שזה שצריך עשרה הוא רק לכתחילה, ובדיעבד אם בירך בפחות מעשרה יצא, וכמו שכתב הטור, ואף על פי שאין זו דעת רבינו יונה ומרן הבית יוסף, מכל מקום באשה שאינה יכולה לברך בעשרה אנשים, תברך לכתחילה שלא בפני עשרה. ע"כ. וכן הורה למעשה הרה"ג רבי יוסף פלאג' בספר יוסף את אחיו (מערכת ב אות א). וע"ע במשנה ברורה (סי' רי"ט סק"ג). והן אמת שגם הרא"ה בספר פקודת הלויים, והר"א אלאשבילי (ברכות נד:) כתבו, שלא הצריכו עשרה אנשים לברכת הגומל לעיכובא אלא רק למצוה ולכתחלה. מכל מקום מדברי המאירי מוכח דסבירא ליה כרבינו יונה, וכן פסק רבינו ירוחם. והובא באליה רבה סק"ח, ושכן משמע במרדכי. וגם מרן הבית יוסף כתב על מה שכתב הטור שאם בירך הגומל בפחות מעשרה יצא, שאין דיוקו נראה בעיניו, שאדרבה, לשון צריך משמע לעיכובא, ושכן דעת רבינו יונה. ובשלחן ערוך כתב, יש אומרים שאם בירך בפחות מעשרה יצא, ויש אומרים שלא יצא, וטוב לחזור ולברך בלא הזכרת שם ומלכות. ופשוט שדעתו להלכה שלא יצא, ורק לחוש לדעת הטור כתב שיחזור לברך בלא שם ומלכות. ותמיהני על מה שכתב הפתח הדביר חלק ב' (סימן ריט סוף סק"ח), שאם בירך בפחות מעשרה יצא כפסק מרן ז"ל. ולא דק. ולכן בודאי שאין לסמוך לכתחלה לברך בפחות מעשרה, אפילו לגבי נשים, דהוי ספק ברכה לבטלה, וכמ"ש המחצית השקל (ר"ס ריט). ודלא כהכנסת הגדולה".

הא לא איריא, כמו שכתב הרשב"א (שבת קכז): כיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה, איכא למידק והא בלאו הכי כיון דחזי לעניים שפיר דמי לטלטלו, ולכן אמרו התוס' דלא גרסינן ליה, אלא הכי גרסינן, דמאי מ"ט הואיל וחזי לעניים, ואת"ל דגרסינן ליה, שיטפא דלישנא דהש"ס (בברכות מז). הוא. וכן ראיתי לרבינו דוד בונפיד (בחיידושי לפסחים ו: עמוד לג) שכתב, ודע שביטול חמץ אינו מטעם הפקר, ולפיכך מותר לבטל חמץ בשבת וי"ט כדאיתא לקמן (ז:). ואילו הביטול חשיב הפקר, הרי אסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת כענין ששינו (ביצה לו:). אין מקדישין וכו'. ע"ש. ואזיל בתר שיטת רבו הרמב"ן".

עה:

"סתם עובד כוכבים מפעא פעי"

מדוע דווקא על שבת ולימוד תורה גוי חייב מיתה

הגאון רבי יוסף ענגיל בספרו בית האוצר (כלל א) מביא דברי המהרש"א (בח"א סנהדרין נח:). שכתב אהא דאמרין שם עובד כוכבים ששבת חייב מיתה כו', עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה. וז"ל: "יש לעיין בזה מה טעם ענין זה דווקא באלו הב' מצוות, ונראה שהתורה נקראת ארוסה, לפי שרוב ההמון אין עוסקין בה והוי התורה לגביה כארוסה בבית אביה שהניחה להיות תורת ה', אבל העוסק בה ודאי דהוה ליה נשואה ונקראת תורתו כמבואר פרק קמא דעבודה זרה, והוא שאמרו בפסחים דכל האומר תורה בפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו כו', וכן מצות שבת נקראת בהרבה מקומות כלה, כמ"ש בואי כלה בואי כלה, דכארוסה ודאי דלא הוי, דכל ישראל קיבלו עליהם שמירת שבת, וכנשואה נמי לא הויה לפי שאין שומרים אותה כראוי כדאיתא פרק כל כתבי אלמלי שמרו ישראל ב' שבתות, ומשום הכי הוי שבת לגבייהו ככלה שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ולזה הוה ליה עסק התורה לגבייהו כאילו בועל ארוסת ישראל (כדאמר התם בגמרא דעובד כוכבים העוסק בתורה הוי כבועל נערה מאורסה, דכתיב תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה), ואם הוא שומר שבת הוה ליה כאילו בא על כלת ישראל שנכנסה לחופה ולא נבעלה. ועל כוונה זו אמרו בשמות רבה פרשת בשלח, ונתן לכם ולא לעובדי כוכבים, מכאן אמרו אם יבואו העובדי כוכבים לשמור שבת אין מקבלין

(כו:). למה נקרא שמה תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן. ועל כן אין לעובדי כוכבים מבוא ושייכות בב' דברים אלו, כי אין לעובדי כוכבים מבוא רק בדבר של פרהסיא, לא בדבר של צנעא ודו"ק היטב. ועיין בחולין (קלג:). סתם עובד כוכבים מיפעא פעי וברש"י תדיר הוא צועק אל הטבח אל תתנם בכך אלא בכך, והכל יודעין שיש לו חלק בה, אבל כהן צנוע הוא וסומך על הטבח, ואין הכל יודעין שהוא שותף, ובערכין (ו:). וטעמא דעכו"ם הוא דפעי הא ישראל דלא פעי כו', ובעירובין (עה:). סתם עכו"ם אם איתא דאוגיר מיפעא פעי".

שכר, שנאמר יום ולילה לא ישבותו, וכן הוא אומר ביני ובין בני ישראל, משל למלך יושב ומטרונה יושבת כנגדו העובר ביניהם חייב". עכ"ל המהרש"א. וכתב על זה הגר"י ענגיל: "הנה שהוקשה למהרש"א מדוע דוקא נזכר ענין העכו"ם לגבי שבת ותורה. ויש ליישב, דתורה ושבת יש להם ייחוס אחד, אשר אינו בכל המצוות, והוא במה שניתנו בצנעה ובחשאי (עיין ביצה טז.), כל מצוות שנתן להם הקדוש ברוך הוא לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעא. ובתורה נמי אמרו בסנהדרין